

VANAEMA AIA PAPRIKAD, TŠILLID, FÜÜSALID JA BAKLAŽAANID 2023

Nr	Sordi nimi	Lühikirjeldus	Muu
	<p>Pärandsordid ja avatud tolmlejad. Saad ise seemneid võtta.</p>	<p>Pärandsortidelt ja avatud tolmlejatelt saab võtta ise seemneid ja nendest kasvavad geneetiliselt ja väliselt sarnased järglased. Sordiehtsus säilib juhul, kui ei ole toimunud teiste sortidega putukate abil risttolmlemist. Seemneid võta ainult sordiehtsatelt taimedelt. Külvidest eemalda kõik mitte sordiehtsad taimed.</p> <p>Kõik tšilliliigid on oma kodumaal mitmeaastased. Eestis saab mitmeaastasena kasvatada küll, aga talveks tuleb tuua tuppa ja anda lisavalgust, kasta ülivähe. Tšillikaunade kangus või tulisus tuleb ainst – kapsaitsiin ning selle sisaldusest. Tulisust näitab Scoville’e arv SHU – Scoville Heat Unit. Arv jääb vahemikku null nt. maguspaprika kuni 16 miljonit puhas kapsaitsiin. Kõige kangemad on Kariibi tšilli sordid.</p> <p>Enamus sortide nimed olen tõlkinud eesti keelde, nagu on see kombeks teistes riikides. Juures on ka päritoluriigi originaalnimi. Isekorjatud sortidele olen pannud nime: kas linna nime järgi kust sain või siis inimese järgi, kes seemned mulle andis. <u>Paki peal on seemevõtmise aasta ja sordi nimi.</u></p>	
	<p>I PAPRIKA JA TŠILLI <i>Capsicum annuum</i></p>	<p>Paprikad kuuluvad hariliku tšilli alla. Ladina keeles <i>Capsicum annuum</i> ja selles perekonnas on vähemalt 2000 sorti. Paprikateks kutsume me neid tšilli sorte, mis on nõnda väikse kapsaitsiini sisaldusega, et me nimetame neid lausa magusateks.</p> <p>Erinevate sortide vahel toimub suhteliselt lihtsalt putukate abil risttolmlemine. Seetõttu on sordiputuse hoidmine keeruline. Lisaks tähistatakse iga sorti erinevates riikides kohaliku kultuuri algkeele ja dialektiga, mis on veel omakorda piirkonniti erinev. Nendel põhjustel ei ole tšillide klassifitseerimine lihtne. See tekitab probleeme juba esimesena proovinud Linné jaoks ja tänapäevastele botaanikutele tekitab see endiselt probleeme.</p>	
1.	<p>‘Veripunane’ <i>(C. annuum)</i></p>	<p>Paprika pärandsort ‘Relleno Rouge’. Varajane ja saagikas. Sobib kasvatamiseks külmemas kliimas. Viljad 15-20 sm koonuse kujulised, valmides värvuvad rohelisest veripunaseks, kasvuaeg 75 päeva, taime kõrgus 40-60 sm.</p> <p>Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.</p>	<p>Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.</p>
2.	<p>‘Suur kollane banaan’ <i>(C. annuum)</i></p>	<p>Ungari paprika pärandsort 1932, 1940 viidud USA-sse, kus siiani väga populaarne ja nimi ‘Yellow Banana Giant’. Vaha tüüpi. Viljad 15-25 sm, banaanikujulised, valmides värvuvad helekollasest punaseks. Kasvuaeg 70 päeva, taime kõrgus 40 – 70 sm kõrge.</p> <p>Tugeva viljalihaga, mahlased, mitte liiga magusad, väga hea maitsega.</p> <p>Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.</p>	<p>Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.</p>
3.	<p>‘Villandry’ <i>(C. annuum)</i></p>	<p>Avatud tolmleja. Paprika viljad 15-25 sm pikad, koonuse kujulised, valmides värvuvad rohelisest kollaseks. Kasvuaeg 70 päeva, taime kõrgus 50 - 70 sm kõrge. Saagikas.</p> <p>Sobivad hästi röstimiseks ja kõikidesse paprikatoitudesse.</p> <p>Pärit Prantsusmaalt Villandry lossi aiast.</p>	<p>Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.</p>
4.	<p>Minipaprika <i>(C. annuum)</i></p>	<p>Väikeseviljaline varajane ja saagikas paprika. Viljad 5-10 sm pikad, kollased, oranžid või punased.</p> <p>Sobib kasvatada ka õues, päikselises, tuulevaikses ja rammusas mullas.</p>	<p>Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.</p>

5.	'Poblano lapik' (<i>C. annum</i>)	Mehhiko pärandsort 'Ancho Poblano'. 1000 – 2000 SHU. Viljad 10 sm pikad ja 5 sm laiad, valmides värvub tumerohelisest tumepunaseks, valminud viljad õrnalt tšillised. Kasvuaeg 80 päeva, taim kuni 120 sm kõrge. Enamkasutatud paprika Mehhikos. Kasutatakse täidetud paprikate tegemiseks, röstitult, kuivatatult kastmete (mole) maitsestamiseks. Minu esmaste seemnete päritolu Mehhiko.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
6.	'Saare mulatt' (<i>C. annum</i>)	Mehhiko pärandsort 'Mulato Isleno'. 1000 – 1500 SHU. Viljad 10-15 sm pikad ja 5-7 sm laiad, valmides värvuvad tumerohelisest tume-šokolaadipruunini. Kasvuaeg 80-90 päeva, taim 70 – 90 sm kõrge. Sobib süüa juba roheliselt, kuivatamiseks, röstimiseks, salsades ja täidetud paprikaks. Minu esmaste seemnete päritolu Mehhiko.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
TŠILLI <i>Capsicum annum</i>		Hariliku tšilli suur perekond, kelle kangus võtab suu õhetama ja keda me pigem tšillideks kutsume kui paprikateks.	
7.	'Tsüklon' (<i>C. annum</i>)	Poola pärandsort 'Cyclon'. Kangus sobib hästi algajale tšillisõbrale. 1000 – 5000 SHU. Õhukese koorega sort, kasvuaeg 80 päeva. Viljad kuni 12 sm pikad, mahlased, värvuvad rohelisest punaseks. Sobib kasvatamiseks avamaal. Annab rohkelt saaki ja tasubki kohe rohkem avamaal kasvatada. Sobib hästi salsas, salatis, kuivatamiseks, paprikapulbri tegemiseks ja täidetud poola paprikaks. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
8.	'Isleta' (<i>C. annum</i>)	New Mexico pärandsort. Kangus sobib hästi algajale tšillisõbrale. 1000 – 5000 SHU. Taime kõrgus 60-90 cm, laius 45-60 cm. Neid paprikaid kasutatakse traditsiooniliselt ristraade (paprikatest pärgade) valmistamiseks. Viljad on punased ja 12 cm pikad. Värvuvad rohelisest punaseks. Sobivad hästi värskelt, röstimiseks, salsades, salatites, kuivatamiseks ja hapendamiseks. Sobib kasvatamiseks avamaal. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
9.	'Escondido' (<i>C. annum</i>)	New Mexico pärandsort. Kangus sobib hästi algajale tšillisõbrale. 1000 – 5000 SHU. Taime kõrgus 60-90 cm, laius 45-60 cm. Viljad on 10 sm pikad ja 3 sm laiad, valmivad rohelisest pruuni-punaseni. Kasvuaeg 60-70 päeva. Kasutatakse röstimiseks, täidetud paprikaks, konserveerimiseks. Sobib kasvatamiseks avamaal. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
10.	'Numex Sunburst' (<i>C. annum</i>)	New Mexico pärandsort. Kangus sobib hästi algajale tšillisõbrale. 1000 – 5000 SHU. Taime kõrgus 40-50 sm. Viljad 5-8 sm pikad, püstistes kimpudes, punased, saagikas. Sobib kasvatamiseks avamaal. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.

11.	'Kirju Emil' (C. annuum)	Saadud Emil Rutiku aiast. Kangus sobib hästi algajale täiskasvanule. Arvatavasti on sordi nimi 'Numex Centennial'. Sordi aretaja on USA New Mexico ülikool, kuulutati välja 1988. aastal ülikooli 100. aastapäeva puhul. 1000 – 5000 SHU. Taimel on lillad õied ja lehed, püstiste 2 -4 sm pikkade viljade värvus on lilla, kollane, oranž ja lõpuks punane. Kõrgus 30 – 50 sm. Kasvuaeg umbes 95 päeva. Sobib kasvatamiseks pottides, rõdul, lillepeenras kuna on väga dekoratiivne. Võib minna segi sordiga 'Boliivia Rainbow' või 'Numex Twilight'.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
12.	'Jalapeno' (C. annuum)	Mehhiko pärandsort. 1500 - 5000 SHU. Väga maheda ja mahlase maitsega viljad sobivad hästi noorele täiskasvanule. Kompaktse madala kasvuga, varajane ja saagikas. Kasvuaeg 75-85 päeva. Sobib hästi värskelt, konserveeritult.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
13.	'Kuum banaan' (C. annuum)	Tõin Mehhikost 2022 kevad-talvel. Kangus sobib hästi algajale täiskasvanule. Viljad 15-25 sm, banaanikujulised, valmides värvuvad helekollasest punaseks. Kasvuaeg 70 päeva, taime kõrgus 40 – 70 sm kõrge. Tugeva viljalihaga, mahlased, saagikas. Tasub kasvatada.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
14.	'Mäekonnu kelluke' (C. annuum)	Vanaema aia ristand. Kangus sobib hästi algajale täiskasvanule. Viljad väiksed, mahlased, 1-2 sm pikad, koonuse kujulised. Kõrgus 30 – 50 sm. Sobib kasvatamiseks pottides, rõdul, lillepeenras kuna on väga dekoratiivne.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
15.	'Koral' (C. annuum)	Ungari pärandsort 'Koral Hungarian Cherry Pepper'. 3000 – 5000 SHU. Madalakasvuline ja kompaktne, saagikas. Hea kasvatada avamaal, pottides, rõdukastides. Lühike kasvuaeg 70-80 päeva. Viljad on väikesed, ümmargused, läbimõõduga 2-3 sm, mahlased. Sobib hästi konserveerimiseks, hapendamiseks ja juustuga täidetud täiskõikide tegemiseks, külmutamiseks ja kuivatamiseks. Saadud seemnevahetuses.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
16.	'Purpurtiiger' (C. annuum)	USA pärandsort 'Purple Tiger', ('Variegata'). 4000 – 9000 SHU. Väga ilus dekoratiivne sort, lilla-valge-rohelisekirju lehestikuga. Palju väikseid 2-4 cm pikkuseid vilju, mis muutuvad valmimise alguses tumelillaks- kollane-oranž-punaseks. Varred ja õied on lillad. Taim kompaktne, 30 - 45 sm kõrge ja sobib kasvatada potis, nii õues kui ka toas. Kasvuaeg 75-90 päeva. Võib minna segi sortidega 'Trifetti' ja 'Variegata'. Kasutatakse garneeringuna või marineeritult. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
17.	'Kuum kirss' (C. annuum)	Pärandsort 'Hot Cherry'. 5000 – 10,000 SHU. Viljad valmides punased, ümmargused, mahlased ja lihavad 4 cm läbimõõduga. Hea jõulise ja haruneva kasvuga. 50 cm kõrge. Kasvuaeg 75-85 päeva. Sobib konserveerimiseks, säilitamiseks õlis või äädikas. Hea kasvatada avamaal, pottides, rõdukastides. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.

18.	'Kalatšilli' (<i>C. annuum</i>)	<p>Kariibide pärandsort aastast 1870 'Fish'. Viljade valges olekus kasutati kalade ja koorikloomade maitsestamiseks. Taim on umbes 60 cm kõrge. Väga varieeruva lehestikuga. Lehed võivad olla valged, helerohelised, triibulised. Viljad on mitmevärvilised, värvuvad valgest heleroheliseni tumedate triipudega oranžini ja lõpuks punaseks. Viljad muutuvad valmides järjest kangemaks. 5000 – 30,000 SHU. Hea kasvatada avamaal, pottides, rõdukastides.</p> <p>Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.</p>	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
19.	'Serrano' (<i>C. annuum</i>)	<p>Mehhiko pärandsort. 8000 – 22,000 SHU. Pärit Mehhiko põhjaosa mägi-alalt. Serrano tähendab "tasandikelt või mägedelt". Taim on 50–150 sm kõrge, õrnalt karvaste lehtedega. Vilju ühel taimel kuni 50. Viljad on kuulikujulised ja umbes 6 sm pikad, värvuvad hele- või tumerohelisest punaseks. Mehhikos väga populaarne sort. Kasutatakse salsades, värskelt ja sobib hästi ka külmutamiseks.</p> <p>Minu esmaste seemnete päritolu Mehhiko.</p>	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
20.	'Must pärl' (<i>C. annuum</i>)	<p>USA 'Black Pearl' avatud tolmlaja. 10,000 – 30,000 SHU</p> <p>Üks ilusamaid tšillisid. Väga ilusa tumepurpur värvusega kompaktne taim. Õitseb lillade õitega, viljad asuvad püstistes kobarates ja näevad alguses välja nagu tumelillad pärlid, muutudes küpsedes karminpunaseks, läbimõõt maksimaalselt 2 cm.</p> <p>Sobib hästi pottides nii sise- kui välistingimustes. Kasvab umbes 50 sm kõrguseks. Äärmiselt dekoratiivne.</p> <p>Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.</p>	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
21.	'Bulgaaria porgand' (<i>C. annuum</i>)	<p>Bulgaaria pärandsort 'Shipkas', 'Bulgarian Carrot', 'Ungari'. 12,000 – 30,000 SHU. Maailmas hakkas levima peale 1980 aastaid ja muutus kiiresti väga populaarseks. Taim on kompaktse kasvuga, kõrgus 40 – 60 sm, sobib hästi Eesti kliimasse, kasvuaeg 65 – 75 päeva. Kasvab hästi ka potis, rõdukastis ja õues peenras. Ilusate oranžide mahlaste, 8 – 10 sm pikkuste viljadega tšilli. Varajane ja saagikas. Hea kasvatada avamaal, pottides, rõdukastides.</p> <p>Sobib hästi kastmete, salsade, tšatnide jaoks. Samuti röstimiseks ja konserveerimiseks. Üks maitsevamaid tšillisid. Maitse sarnane habanerole ja kangus sarnane tai tšillile.</p> <p>Saadud Läti seemnevahetusest.</p>	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
22.	'Zimbabwe must' (<i>C. annuum</i>)	<p>Zimbabwe pärandsort 'Zimbabwe Black'. 20,000 – 30,000 SHU. Lilla lehestiku ja õitevärviga suht madalakasvuline 30 – 50 sm, dekoratiivne tšilli. Kasvuaeg 90 – 100 päeva. Viljad valmivad tumelillast erkpunaseks. Viljad väikesed 1 – 2 sm pikad, õhukese koorega ja kanged.</p> <p>Sobib kasvatada pottides, rõdukastis, lillepeenras, väga dekoratiivne.</p> <p>Saadud seemnevahetusest.</p>	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.

23.	'Piksemägede pikksarv' (<i>C. annum</i>)	Hiina Guizou piirkonna Leigongshani mägede pärandsort 'Thunder Mountain Longhorn'. Traditsiooniliselt viljad kuivatati päikese käes ja siis suitsutati selleks ehitatud suitsutaredes, seejärel kasutati pulbrina ja kastmetes. 20,000 – 40,000 SHU. Sordi siseselt varieeruv, osad viljad kasvavad pikemaks kui teised, osad värvuvad punaseks, teised oranžiks. Avatud tolmlaja. Kasvuaeg 80 päeva. Kompaktne 50 – 90 sm kõrgune põõsasjas taim, saagikas. Viljad erakordselt pikad 30 - 50 sm, õhukese nahaga, värvuvad helerohelisest punaseks, oranžiks. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 10 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
24.	'Bellingrathi aia lilla' (<i>C. annum</i>)	USA Alabama osariigi Bellingrathi aia pärandsort 'Bellingrath Gardens Purple'. 50,000 – 75,000 SHU. Dekoratiivne, kogu taim lilla-kirju sametjase lehestikuga, 50 – 80 sm kõrge. Kasvuaeg 90 päeva. Hea kasvatada avamaal, pottides, rõdukastides. Viljad väikesed 2 cm pikkused, värvuvad tumelillast punaseks. Valminud viljad tulevad taime küljest lahti ilma viljavarreta. Sobivad hästi äädikate, õlide maitsestamiseks, marineerimiseks ja kuivatamiseks. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
25.	'Tulering' (<i>C. annum</i>)	USA 'Ring of Fire'. 70 000–85 000 SHU. Cayenne tüüpi üpris kange ja saagikas tšilli. Taimed on kompaktse kujuga umbes 45 cm kõrged. Hea kasvatada avamaal, pottides, rõdukastides. Annab head saaki juulist – oktoobrini kuni külm ära võtab. Kaunad on 1 sm laiad ja 6–7 sm pikad, punased, õhukese seinaga. Sobivad hästi värskelt, kuivavad väga hästi, hea tšillipulbriks ja -helvesteks, külmutatult. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
26.	'Tai punane' (<i>C. annum</i>)	'Thai Hot Red'. Pärit Taist. Avatud tolmlaja. Väga mõnus kompaktne taim mida kasvatatakse „kaubanduses” jõulupotitaimena. SHU 50 000–100 000. Mõnusalt kange, sobib kasvatada aastaläbi potis. Dekoratiivne, ühel hetkel on kogu taim kaetud 2 sm püstiste roheliiste ja punaste viljadega. Kasuta Aasia köögis. Saagikoristus umbes 90 päeva pärast istutamist. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 10 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
II MARITŠILLI <i>Capsicum baccatum</i>		Pärineb Boliivia ja Peruu kuivast piirkonnast. Tuntumad sordid on 'Christmas Bell' (Lõuna-Ameerika), 'Aji Amarilli' (Peruu, Andid), 'Dedo Do Moca' (Brasiilia), 'Aji Serranito' (Peruu). Aji tähendab hispaania keelt kõnelevates maades – tšilli. Need tšillid on lihtsalt kasvatatavad, umbes meetri kõrgused-laiused põõsad, palju saaki andvad ja mitte väga tapvalt kangete viljadega.	
27.	'Aji Serranito' (<i>C. baccatum</i>)	Peruu pärandsort. 5,000 - 10,000 SHU. Tohtu põõsas, kuni 1,5 m kõrge, viljad ripuvad, pikkade varte otsas, alguses rohelised ja hiljem punased, õhukese koorega. Hea kasvatada avamaal. Sobib erinevate kastmete, salsade, tšantnide, tšillimooside valmistamiseks, kuivatamiseks, marineerimiseks ja hapendamiseks. Minu esmaste seemnete päritolu Prantsusmaa.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
28.	'Aji Fantasy White' (<i>C. baccatum</i>)	Avatud tolmlaja. 5,000 - 10,000 SHU. Taim kasvab kuni 1,5 m kõrguseks. Viljad alguses rohekad, hiljem valged, kelluka kujulised, 5 sm pikad. Väga dekoratiivne ja saagikas, kasvab hästi ka avamaal. Sobib värskelt, erinevate kastmete, salsade, tšantnide, tšillimooside valmistamiseks, marineerimiseks ja hapendamiseks. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.

29.	'Aji Habanero' (<i>C. baccatum</i>)	Lõuna-Ameerika pärandsort. 5,000 - 10,000 SHU. Päril habanerodelt (<i>C. chinense</i>) pärineb vaid sarnane värvus ja puuviljane maitse. Viljad 6 – 7 sm pikad, värvuvad kollakas-valgest kollakas-oranžiks. Kasvuaeg 70 – 85 päeva. Hea kasvatada avamaal. Väga saagikad ja lihtsalt kasvatatavad, mahedad tšillid. Sobib värskelt, erinevate kastmete (Papa a la Huancaína), salsade, tšantnide, tšillimooside valmistamiseks, kuivatamiseks, marineerimiseks ja hapendamiseks. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
30.	'Brasiilia meritäht' 'Brazilian Starfish' (<i>C. baccatum</i>)	Peruu, Brasiilia pärandsort. 10,000 – 30,000 SHU. Suurte lehtdega, tugeva kasvuga, 2 – 3 m kõrged, saagikad tšillid. Illusate ümarate viljadega tšilli, sarnanevad meritähga. Valmides värvuvad rohelisest oranžiks ja lõpuks tulipunaseks. Kangus sobib suurematele tšillisõpradele. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 10 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
31.	'Aji Limon' 'Lemon Drop Pepper' (<i>C. baccatum</i>)	Peruu pärandsort. 100,000 – 150,000 SHU. Kasvab 1,5 – 2 m kõrgeks ja kui on piisavalt ruumi, siis annab kuni 100, 4 – 6 sm pikkust, õhukese koorega kuld kollast vilja. Maitse on puuviljane, õrnalt sidruni aroomiga. Sobib värskelt, kuivatatult ja maitsestada võib temaga kõike alates tangupudrust õunaviilude ja popkornini. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-5 aastat.
III KARIIBI TŠILLI <i>Capsicum chinense</i>		Sellesse perekonda kuuluvad maailma kõige kangemad tšillid. 'Carolina Reaper', (USA), 'Scotch Bonnet' (Jamaica), 'Chile Habanero Yellow' (Mehhiko –Belize), 'Chocolate Habanero' (Lääne-India), 'Charapita' (Peruu), 'Azr' (India), 'Red Squash' (Puerto Rico).	
32.	'Habanero Orange' (<i>C. chinense</i>)	Mehhiko põlissort, väga palju levinud Lõuna-Ameerikas, Kariibidel. 150,000 – 320,000 SHU. Viljad valmivad rohelisest oranžiks, on umbes 5 sm pikad ja 2,5 sm laiad. Habanerol on pikk kasvuperiood ja ta armastab soojust. Maitse poolest erineb oluliselt teistest tšilliliikidest. Tal ongi täiesti eriline habanero maitse, mis paneb sind alguses õhku ahmima ja hiljem soovid ikka ja jälle habaneroga oma toite maitsestada. Habanero on populaarne värskelt salsas ja eriti omatehtud kuumades kastmetes. Mehhiko toidu kindel kaaslane, sobib puuviljade, jookide ja kokteilide maitsestamiseks. Habanerode käitlemisel soovitan kanda kindaid. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 4-5 aastat.
33.	'Scotch Bonnet Yellow' (<i>C. chinense</i>)	Kasvab peamiselt Kariibi mere piirkonnas ja Jamaical. 150,000 – 320,000 SHU. Sarnane nii kanguse kui ka maitse poolest habanerole. Viljad natuke suuremad ja kollased. Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 4-5 aastat.

34.	'Dorset Naga Black' 'Naga Mircha' (<i>C. chinense</i>)	Pärineb Bangladeshist. 800,000 – 1 000 000 SHU. Väga haruldase šokolaadivärvusega ülikange King Naga tšilli. Kasvab hästi ka potis, rõdul. Nagu kõik selle perekonna tšillid vajavad kasvuks väga sooja kasvukohta. Toidu valmistamisel soovitan olla ettevaatlik, et mitte toitu ära rikkuda ja loomulikult: Kasuta kindaid! Saadud seemnevahetusest.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 4-5 aastat.
IV MANZANO ehk ÕUNTŠILLI <i>Capsicum pubescens</i>		See liik on pärit Peruu Andidest. Praegu on levinud Boliivia ülemises osas, Peruus ja Ecuadoris, Mehhikos. Erinevates riikides kutsutakse neid erineva nimega. Nii on teinekord sünonüümidest saanud sortide nimed - Rocoto, Caballo, Canario, Manzano, Locoto. Pika kasvuperioodiga võimsa kasvuga 2 – 4 m, karvaste lehtedega, lühipäevataimed, viljuma hakkavad alles sügise poole. Mahlaste ümarate punaste või kollaste viljadega ja tumepruunide või musta värvi seemnetega.	
35.	Manzano MX CD (<i>C. pubescens</i>)	Pärit Mexico Cityst. 20,000 – 40,000 SHU. Viljad kollased, suured, 5 sm läbimõõduga, paksu seinaga, näevad välja nagu õunad, mahlased. Saagikas. Väga pika kasvuperioodiga, kui ilmaga veab, siis võib saada väga suure saagi. Soovitan suurtele tšillisõpradele katsetamiseks.	Pakis umbes 10 seemet. Idanemisvõimelised 4-5 aastat.
V KIBETŠILLI <i>Capsicum frutescens</i>		Lõuna-Ameerikast pärit taim levis kõigepealt Aafrikas ja seejärel Euroopas ning on kangete viljadega mitmeaastane taim. Tuntumad sordid on 'Diente de perro' (Columbia), 'Tabasco' (Louisiana, Mehhiko), 'Malagueta' (Brasiilia).	
36.	'San Augustinillo' (<i>C. frutescens</i>)	Pärit Mehhiko Oaxaca osariigi väikesest San Augustinillo külast. 60,000 – 100,000 SHU Madal kompaktne põõsas. Viljad väikesed 1-2 sm pikad, punased. Sobib kasvatada potis ja talvitub toas aastaid.	Pakis umbes 10 seemet. Idanemisvõimelised 4-5 aastat.
FÜÜSALID JA BAKLAŽAAN			
	Mehhiko füüsal ehk tomatillo <i>Physalis philadelphica</i>	Kasutatakse põhiliselt soolaste kastmete (salsa verde) tegemiseks. Kasutataksegi toorelt rohelisena, valmides lähevad magusamaks ja kollakaks. Viljad säilivad jahedas ruumis märtsini. Kasvab hästi avamaal ja annab ropult saaki. Saagi saamiseks peab olema vähemalt 2 taime. Kuna on lühipäevataim, siis saaki hakkab looma alles sügise poole. Mina külvan mai alguses kasvuhoonesse, idaneb kiirelt ja kasvab hullu hooga. Juuni alguses istutan avamaale. Vajab pügamist.	Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 4-6 aastat.
	'Purpur' Mehhiko füüsal ehk tomatillo <i>Physalis philadelphica</i>	See lilla tomatillo on magusam kui rohelised sordid. Võib süüa ka värskelt. Magus hapukas maitse muudab tomatillo populaarseks paljudes Mehhiko roogades, nii toorelt kui ka küpsetatult. Lisab ilusat värvi salsadele, guacamolele ja gazpachole. Tomatillo läbimõõt on 2,5–5 sm. Saagikoristus: 70 päeva pärast ümberistutamist.	Pakis umbes 10 seemet. Idanemisvõimelised 4-6 aastat.
	'Hiigel' Mehhiko füüsal ehk tomatillo <i>Physalis philadelphica</i>	Eriti suured tomatillod kuni 250 gr, mõni veel suurem. Pärit Mehhikost. Annab väga suure saagi, kasvatan avamaal, vähemalt 2 taime, parema tolmlamise ja viljumise jaoks.	Pakis umbes 10 seemet. Idanemisvõimelised 4-6 aastat.

	<p>Maasikafüüsal <i>Physalis pubescens</i></p>	<p>Pärineb Mehhikost ja USA lõunaosast, kasvab ka Peruus, Puertorikos, Venetsuelas. Taim on madalakasvuline, kompaktne, 30-40 sm kõrge, karvadega kaetud. Vili on pisike, väga magus (15% suhkruid), nende lõhn meenutab metsmaasikat, ananassi. Vilja ümbritseb tupp, mis valmides ei avane. Mina kasvatan teda õues ja taimede aluse maa multšin. Maasikafüüsalit kasutatakse värskelt, kuid teda ka kuivatatakse („rosinad“), tehakse keedist, kompotti, sukaadi jt maiustusi.</p>	<p>Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 4-6 aastat.</p>
	<p>Baklazaan 'Nero' <i>Solanum melongena</i></p>	<p>Itaalia pärandsort 'Nero'. Sobib Eestis kasvatamiseks, idanemisest saagini 120-140 päeva, saagikas. Taim kasvab 60-80 sm. Suurepärase maitsega suur läikiv must pirnikujuline baklažaan, kaal 100-200g. Baklažaan pärineb Indiast ja Mägi-Araabiast. Valgusnõudlikud, vajavad rohkem soojust kui tomat ning seemnete idanemiseks parim temperatuur on 18-24 kraadi. Taimede kasv pidurdub alla 15 kraadi juures ning nad kardavad öökülma. Kasvukohale istutatavad taimed peaksid olema vähemalt 60-70 päeva vanused. Isetolmlejad, viljumist soodustab taimede raputamine. Tema viljad sisaldavad vitamiine ja mitmesuguseid mineraalaineid, fosforit, kaltsiumi, rauda, samuti küllaltki palju suhkruid, parkaineid, kiudu ja valku. Mullaniiskuse suhtes on baklažaan tundlik, selle puudusel kasv pidurdub, varisevad nii õienupud, õied kui viljaalged. Kasina või ebaregulaarse kastmise tulemusena muutuvad viljad kibedaks ja jäävad väikeseks. Kasta leige veega, harva, kuid põhjalikult. Tarbimiskõlblikud viljad peavad olema ilusa läikiva tumelilla värvusega. Esimesed valminud viljad augusti alguses.</p>	<p>Pakis umbes 20 seemet. Idanemisvõimelised 3-6 aastat.</p>